

УДК 657.422.1

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ФАКТОРИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Н. П. Кузик, кандидат економічних наук, доцент

Стаття присвячена дослідженню проблемам використання та відображення в бухгалтерському обліку факторингових операцій, їх оподаткування. Визначено сутність факторингу, розкрито його зміст з позиції практичного застосування, основні переваги. Розглянуто підхо-

ди до відображення розрахунків з дебіторами за факторинговими операціями.

Факторинг, фактор, дебіторська заборгованість, кредит, факторингові операції, рахунки бухгалтерського обліку.

У сучасних умовах, коли триває процес глобалізації та інтернаціоналізації економіки, не можуть залишатися без змін господарські зв'язки вітчизняних суб'єктів господарювання. Аналіз і дослідження стану розрахункової дисципліни сучасних вітчизняних підприємств, зокрема сільськогосподарських, засвідчує значне збільшення сум як кредиторської, так і дебіторської заборгованостей за відвантажену продукцію, виконані роботи або надані послуги. Серед суб'єктів господарювання, у яких постійно виникає необхідність поповнення обігових коштів, усе більшого поширення набуває факторинг – це елемент позикового капіталу, що є альтернативою банківських кредитів. Для підприємств агропромислового виробництва, які постійно характеризуються низьким рівнем платоспроможності та погіршенням розрахункової дисципліни, на наш погляд, одним із ефективних заходів є робота за факторинговими договорами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зростання ролі факторингових операцій та їх новизна для більшості підприємств викликають потребу в уточненні окремих проблемних питань, тому їх піднімають у своїх роботах провідні вітчизняні науковці, зокрема В. П. Бануляк, С. Л. Береза, О. Г. Веренич, І. М. Вигівська, О. М. Левченко, В. Марченко, О. В. Орлова, К. С. Сурніна, О. В. Фартушняк, а також і зарубіжні – Е. Ю. Євсейкіна, Є. А. Єлуфімова, Т. О. Євлаш, Н. А. Ішкова, С. Е. Чинахова та інші. Практична значимість та дискусійність щодо відображення факторингових операцій в обліку, недостатній рівень дослідження цих питань з метою оподаткування свідчать про їх актуальність.

Мета дослідження – узагальнити теоретичні та практичні аспекти факторингових операцій для цілей фінансового обліку й оподаткування, а також дослідити проблемні питання, що виникають у цьому зв'язку.

Виклад основного матеріалу. Укладаючи договори факторингу, одна сторона – фактор – передає гроші в розпорядження підприємства-клієнта (другої сторони) за плату. У свою чергу, підприємство-клієнт відступає факторові право грошової вимоги до свого дебітора, який виступає третьою стороною, в обмін на відповідні фінансові ресурси. Клієнт відступає факторові свою грошову вимогу до боржника з метою забезпечення виконання зобов'язання клієнта перед фактором. Таким чином, розплачуватися за товари перед продавцем будуть не покупці, а фактор-організація. Вона ж згодом сама буде вирішувати питання про стягнення боргів за відвантажену продукцію.

Факторинг – це комплекс фінансових послуг, які надаються фактором клієнту (підприємству-постачальнику продукції, товарів, робіт чи послуг) в обмін на продаж його дебіторської заборгованості. Загалом, це одна із форм фінансування оборотних коштів постачальника.

Фахівці у сфері фінансів наголошують, що факторинг, який використовується у країнах з ринковою економікою за сучасних умов – це один із способів збільшення обсягу продаж, оборотності й ліквідності заборгованості [7]. Разом з тим, це інструмент надійного страхування ризиків підприємства-постачальника, які пов'язані з відстрочкою платежу.

Досвід використання факторингових послуг серед вітчизняних підприємств поки-що порівняно невеликий, однак вони мають значні перспективи розвитку. У першу чергу, це пояснюється тим, що, здійснюючи факторингові операції, підприємства зможуть вирішувати проблеми в частині їх ліквідності та платоспроможності, оптимально регулювати свої грошові потоки. У розвитку факторингових послуг зацікавлені усі три сторони, особливо – постачальник, оскільки він відразу отримує гроші від фактора за відвантажену продукцію (виконані роботи або надані послуги), а разом з тим і можливість заздалегідь планувати власні фінансові потоки. Застосування факторингу також є вигідним і для самих покупців, оскільки останні мають упевненість щодо відстрочення оплати після поставки. Таким чином, покупець має можливість тимчасово не залучати власні обігові кошти, що, безумовно, впливає на результати його діяльності.

Вигідним є проведення факторингових операцій і фактору, який отримує за це чималі відсотки. Так, наприклад, фактор, який зазвичай купує рахунки клієнтів на умовах передоплати від 80–90 % вартості відвантаженої продукції (виконаних робіт, наданих послуг), а після надходження грошових коштів від дебіторів сплачує клієнту суму боргу за вирахуванням винагороди (відсотків).

Слід відмітити, що цивільно-правові відносини між сторонами факторингового договору регулюються главою 73 Цивільного кодексу України. Відповідно до законодавчих норм фактором може бути банк або фінансова установа, а також фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності, що відповідно до закону має право здійснювати факторингові операції [9].

Щодо відображення факторингових операцій в обліку підприємств-клієнтів (постачальників), вони, як показують практичні дослідження, керуються перш за все власним досвідом, ураховуючи вимоги чинного законодавства. Це пояснюється відсутністю чітких методичних рекомендацій щодо відображення таких операцій у бухгалтерському обліку.

Для цілей ведення бухгалтерського обліку факторингові операції класифікуються, як факторинг з правом регресу та факторинг без права регресу; кредитний факторинг [4]. Укладаючи факторингові договори з регресом, фактор купує у підприємства-клієнта право на усі суми, які належить отримати від дебітора, однак за неможливості стягнення з боржника сум у повному обсязі підприємство-клієнт зобов'язане відшкодувати банку-фактору втрачені кошти. За договором факторингу без регресу ризик несплати заборгованості боржником фактор приймає на себе, а у випадку неповернення такого боргу, він буде самостійно займатися його погашенням.

Слід відмітити відсутність єдиної обґрунтованої думки серед науковців з бухгалтерського обліку щодо порядку відображення факторингових

операцій на рахунках. Учені пропонують чимало різноманітних підходів до вирішення цього питання, зокрема О. Варенич, А. Шаповалова рекомендують [1] відобразити фінансування, отримане від фактора, за кредитом субрахунку 685 «Розрахунки з іншими кредиторами» та обліковувати витрати на оплату факторингу на рахунку 92 «Адміністративні витрати». На наш погляд, витрати, пов'язані з факторинговими послугами, недоцільно відобразити на рахунку адміністративних витрат, оскільки це суперечить визначенню адміністративних витрат відповідно до П(С)БО 16 «Витрати», де зазначається, що до адміністративних витрат відносяться загальногосподарські витрати, спрямовані на обслуговування та управління підприємством [6]. Також, ми вважаємо, що право на існування має пропозиція Н. Дзюби щодо віднесення витрат із факторингових операцій на субрахунок 952 «Інші фінансові витрати» [2, с. 35–41]. Відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків на субрахунку 952 «Інші фінансові витрати» ведеться облік витрат, пов'язаних із залученням позикового капіталу, зокрема витрат, пов'язаних з випуском, утриманням та обігом власних цінних паперів; нарахуванням відсотків за договорами кредитування (крім банківських кредитів), фінансового лізингу тощо [3]. Саме визначення «нарахування відсотків за договорами кредитування (крім банківських кредитів)» цілком визначає обґрунтованість цієї пропозиції.

Струк Н. С. пропонує під час передачі права грошової вимоги на суму вимоги здійснювати запис на рахунку 05 «Гарантії та забезпечення надані», а отриману суму фінансування відобразити за кредитом рахунка 60 «Короткострокові позики», до якого відкрити субрахунок 607 «Отримане фінансування за договором факторингу» [8, с. 221–228]. Щодо зазначеної пропозиції, то, на наш погляд, вона є виправданою лише тоді, коли йдеться про грошові вимоги в разі факторингу з регресом, оскільки це є забезпеченням короткострокового фінансування. Хоча в цілому порядок відображення в обліку факторингу з регресом та факторингу без регресу може бути ідентичним. Відмінність полягає лише в необхідності відображення в обліку підприємства-постачальника за умови невиконання боржником своїх зобов'язань під час факторингу з регресом.

Ми вважаємо, якщо право грошової вимоги передається підприємством-клієнтом як платня за фінансування, то він втрачає право грошової вимоги до боржника, тому, не ускладнюючи бухгалтерські записи в обліку підприємства-клієнта, це може бути відображено за допомогою комплексу бухгалтерських проведення, які є типовими для відображення процесу реалізації продукції, робіт чи послуг. Заборгованість боржника до моменту отримання фінансування від фактора, слід відобразити в дебеті субрахунку 377 «Розрахунки з іншими дебіторами» в кореспонденції із субрахунком 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями». У подальшому на суму отриманих коштів субрахунок 377 кредитується.

На дату відвантаження виникають податкові зобов'язання з ПДВ на загальних підставах. Так, наприклад, якщо сільськогосподарське підприємство (підприємство-клієнт) відвантажило продукцію на загальну суму 100 тис. грн (в т.ч. ПДВ) та уклало договір факторингу з банком, згідно з

яким банк здійснив фінансування підприємству на суму 90 тис. грн, яке відступило своє право грошової вимоги до підприємства-дебітора, то розмір винагороди становить 10 % від суми переданої дебіторської заборгованості. Можливий порядок відображення операцій за факторингом в обліку підприємства клієнта наведено в таблиці.

Основні бухгалтерські проведення з відображення операцій за факторингом у підприємства-клієнта (без регресу)

№	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, тис. грн
		Дебет	Кредит	
1	Визнано дохід під час відвантаження продукції	361	701	100
2	Зменшено дохід на суму ПДВ (20 %)	701	641	16,7
3	Збільшено фінансовий результат на суму визнаного доходу	701	791	83,3
4	Відступлено право грошової вимоги шляхом укладення договору	377	361	100
5	Отримано фінансування від фактора на банківський рахунок	311	377	90
6	Нарахована винагороду фактору	951	684	10
7	Нараховане ПДВ на суму винагороди	641	684	1,7
8	Перераховано винагороду фактору в повному обсязі	684	311	10
9	Списано на фінансовий результат фінансову винагороду фактору (без ПДВ)	791	951	8,3

Щодо оподаткування операцій з відступлення права вимоги, то спеціальні його правила встановлені п. 153.5 ст. 153 Податкового кодексу України [5]. Відповідно до положень цього пункту передбачено, що з метою оподаткування платник податку веде облік фінансових результатів операцій від проведення операцій з продажу (передачі) або придбання права вимоги зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари, виконані роботи чи надані послуги третьої особи. За першого ж відступлення зобов'язань витрати, понесені платником податку – першим кредитором, визначаються в розмірі договірної (контрактної) вартості товарів, робіт, послуг, за якими виникла заборгованість (у наведеному прикладі 100 тис. грн). До складу доходів включається сума коштів або вартість інших активів, отримана платником податку (першим кредитором) від такого відступлення (у наведеному прикладі – 90 тис. грн.), а також сума його заборгованості, яка погашається, якщо вона була включена до складу витрат згідно з вимогами. Виходячи з вищевикладеного, включення до витрат плати за фінансування за договором факторингу нормами п. 153.5 ст. 153 Кодексу не передбачено [5].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, враховуючи велику кількість альтернативних варіантів, суб'єктам господарювання, які здійснюють факторингові операції, рекомендуємо визначити в наказі про облікову політику методику обліку факторингових опе-

рацій з урахуванням особливостей їх фінансово-господарської діяльності. Це, перш за все, забезпечить своєчасне та достовірне відображення відповідної інформації у фінансовій звітності підприємства.

Список літератури

1. Варенич О. Г. Облікові аспекти факторингу / О. Г. Варенич, А. П. Шаповал // Вісник Національного університету «Львівська політехніка» : зб. наук. праць. – 2007. – Вип. 3. – С. 50–54.
2. Дзюба Н. Факторинг чисто финансовая услуга / Н. Дзюба // Налоги и бухгалтерский учет. – 2009. – №36–37 (1220–1221). – С. 35–41.
3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. Мінфіном України від 30.11.99 р. № 291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
4. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних операцій фінансових установ, що надають послуги факторингу : затв. розпорядж. Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України № 787 від 29.10.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755–VI (із змінами та доповненнями від 20.09.2011 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
6. П(С)БО 16 «Витрати» : затв. наказом Мінфіну України від 31 грудня 1999 р. № 318 та зареєстровано в Міністерстві юстиції України 19 січня 2000 р. за N 27/4248 (зі змінами і доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
7. Ринок фінансових послуг : навч.-метод. посіб. для самостійного вивчення дисципліни / Н. М. Внукова, В. І. Грачов, Н. В. Кузьминчук. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2004. – 276 с.
8. Струк Н. С. Фінансово-облікове забезпечення факторингових партнерських угод в Україні / Н. С. Струк // Вісник нац. ун-ту «Львівська політехніка» : зб. наук. праць. – 2009. – №647. – С. 221–228.
9. Цивільний кодекс України № 3610–VI від 07.07.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>.

Статья посвящена исследованию особенностей отображения в учете операций факторинга. В статье сформулировано понятие факторинга, раскрыто его содержание с позиции практического применения. Рассмотрены основные задачи, решаемые факторингом. Исследованы разные варианты применения корреспонденции счетов с дебиторами по факторинговым операциям.

Факторинг, фактор, дебиторская задолженность, кредит, дебитор, факторинговые операции, счета бухгалтерского учета.

The article is devoted to the most important problems of use and reflexion in accounting factoring operations are considered. In article the concept factoring a is formulated, its maintenance from a position of practical application is opened. The main problems that can be solved by factoring are

viewed. Different variants of correspondence of accounts with debtors on factoring to operations are considered.

Factoring, factor, debtor indebtedness, credit, debtor, factoring operations, accounting accounts.